takže zákon bol naším pestúnom, vedúcim nás ku Kristovi,

aby sme boli ospravedlnení z viery

Galatským 3:24

Keď novozákonné Písmo vysvetľuje evanjelium a cestu spásy, hovorí, že zákon bol naším pestúnom, ktorý nás viedol ku Kristovi. Hĺbka a bohatosť tejto výpovede je veľká. Stojí za pozornosť. V tomto článku sa chceme pozrieť, akú úlohu zohral zákon v dejinách spásy národov, v Božom pláne spasiť hriešnikov. V akom zmysle bol zákon pestúnom a prečo? A keď bol pestúnom zákon, ktorý presne alebo aký zákon to bol? Čo musel zákon v nás spôsobiť, aké dielo vykonať, aby nás priviedol ku Kristovi, aby sme nakoniec boli ospravedlnení z viery a spasení pre večnosť?

Zákon ako zmluva postavená na skutkovej poslušnosti

Zákon, o ktorom apoštol Pavol hovorí ako o pestúnovi, je Mojžišov zákon. Boh dal zákon izraelskému národu cez prostredníka Mojžiša po tom, ako ich vyviedol z otroctva v Egypte a v súvislosti s účelom, kvôli ktorému ich vyviedol z otroctva v Egypte.

V treťom mesiaci od vyjdenia z Egypta doputoval Izrael na Sinajskú púšť (Exodus kapitola 19)[0)]. Boh povolal Mojžiša na vrch Sinaj (nazývaný aj Horeb) a tam s ním hovoril. Dal mu zákon, ktorý mal odvtedy platiť pre izraelský národ. Tento zákon predstavoval podmienky zmluvy medzi Bohom a izraelským národom, po splnení ktorých izraelský národ získa zmluvou (zákonom) garantovanú odplatu (požehnania). To, že zákon predstavoval podmienky zmluvy a že táto zmluva bola založená na skutkovej poslušnosti, vidieť zreteľne už z prvého stretnutia medzi Bohom a Mojžišom, ku ktorému došlo s cieľom uzavrieť túto zmluvu. „Tak teraz ak naozaj budete poslúchať môj hlas a budete zachovávať moju zmluvu, budete mi zvláštnym vlastníctvom nad všetky národy, lebo veď moja je celá zem. A vy mi budete kráľovstvom kňazov a svätým národom. To sú tie slová, ktoré budeš hovoriť synom Izraelovým“ (Exodus 19:5-6).

Mojžiš bol prostredníkom zmluvy a cez neho bol daný zákon. Preto je tento zákon nazvaný „Mojžišov zákon“ (napríklad Józua 8:31; 1. Kráľov 2:3; Ezdráš 3:2; Nehemiáš 8:1; Daniel 9:11; Lukáš 2:22; 1. Korintským 9:9; Židom 10:28; Skutky 13:39, 15:5). O tejto zmluve budeme v ďalšom hovoriť aj ako o „mojžišovskej zmluve“, čím chceme poukázať na to, že zmluva bola uzavretá prostredníctvom Mojžiša. Svojou povahou, svojím charakterom je to „zmluva skutkov“[A)]

, pretože to, čo zmluva sľubuje a čo má docieliť pre zmluvnú stranu (izraelský národ), je podmienené skutkovou poslušnosťou (činením skutkov stanovených Mojžišovým zákonom): „... ak naozaj budete poslúchať môj hlas a budete zachovávať moju zmluvu“ (Exodus 19:5). V tomto verši Boh hovorí o „zachovávaní zmluvy“, ktorú práve ide uzavrieť s izraelským národom prostredníctvom Mojžiša. A keď hovorí, „ak budete poslúchať môj hlas“, má na mysli všetky slová, ktoré vyriekne ako prikázania zákona počas toho, ako Mojžiš opakovane vyjde na vrch, aby mu Boh tieto prikázania (zákon) oznámil.

Väčšina zákona bola odovzdaná na Sinajskej púšti, keď Boh hovoril s Mojžišom na vrchu Sinaj. Okrem knihy Exodus je zákon zapísaný aj v knihách Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Zmluva medzi Bohom a izraelským národom bola na Sinaji aj uzavretá, a to rituálnym spôsobom s kropením krvou. Túto zmluvu budeme nazývať aj Sinajská zmluva, pretože bola uzavretá na Sinaji (Exodus kapitoly 19-24). Mojžišov zákon je vyjadrený či definovaný v písomnej podobe vo forme „knihy zmluvy“ (Exodus 24:7), nazývanej aj „kniha zákona“ (Deuteronomium 29:21, 30:10, 31:26; Galatským 3:10).

Pred vstupom do zasľúbenej krajiny, v Moábskej zemi (v Zajordání), Mojžiš nielen zrekapituluje zákon daný Bohom vo forme Sinajskej zmluvy (Deuteronomium kapitoly 1-30), ale ako prostredník uzavrie s izraelským národom aj ďalšiu zmluvu, Moábsku zmluvu (Deuteronomium kapitoly 29-30). Moábska zmluva predstavuje obnovenie, potvrdenie a rozšírenie Sinajskej zmluvy (Deuteronomium kapitoly 1-30). Mojžišovskú zmluvu môžeme teda chápať ako Sinajsko-Moábsku zmluvu. Ako Sinajská, tak aj Moábska zmluva je zmluva skutkov. Preto aj celý Mojžišov zákon (mojžišovská zmluva) predstavuje zmluvu povahy skutkov. Uzavretie tejto zmluvy je teda proces s dvomi hlavnými dejstvami: na Sinajskej púšti (tri mesiace po vyjdení z Egypta) a v Moábskej zemi (za Jordánom, tesne pred vstupom do zasľúbenej krajiny). Pozrime sa na tento proces bližšie a podrobnejšie.

Zákon bol oznámený Mojžišovi najskôr ústne a Mojžiš ho ústne aj odovzdal izraelskému národu. Pri tejto príležitosti je zákon nazvaný „všetky tieto slová, ktoré mu prikázal Hospodin“ (Exodus 19:7). Izraelský národ zákon prijme: „A odpovedali, všetok ľud spolu, a riekli: Všetko, čo hovoril Hospodin, budeme robiť. A Mojžiš zaniesol odpoveďou slová ľudu k Hospodinovi“ (Exodus 19:8). Následne Boh hovoril k izraelskému ľudu prostredníctvom Mojžiša a dal im zákon v podobe desiatich prikázaní, čiže desatora (Exodus 20:1-17). Okrem desatora im dal Boh aj ďalšie prikázania, ktoré sú tiež súčasťou zákona a zmluvy (Exodus 20:24 až Leviticus 27:34, Numeri aj Deuteronomium). Desatoro je jadro, gro, sumár zákona. Ostatné prikázania (ustanovenia, nariadenia, súdy) tento sumár rozmieňajú na drobné, aplikujú do konkrétnych životných situácií, stanovujú aj tresty a pokuty. Tieto ostatné prikázania sú nazvané aj „súdy“ (Exodus 21:1). Voľne povedané, v našej modernej dobe si ich môžeme predstavovať ako

vyhlášky alebo vykonávacie predpisy. Pre izraelský národ plnia takú funkciu ako dnes legislatíva štátu. Spravujú záležitosti občiansko-právne (manželstvo, rozvod, pôžička…), obchodné a pracovno-právne (otroctvo, „vzťah nadriadený a podriadený“, poctivosť v obchodovaní…), trestno-právne (vražda, únos, ublíženie na zdraví, krádež, krivé svedectvo, požiar, spôsobenie škody, znásilnenie, smilstvo, cudzoložstvo…) atď., ale navyše a hlavne definujú a riadia vzťah k Bohu a bohoslužbu (svätosť, čistota, milosrdenstvo, bohoslužba, kňazi, obrady, obete, sviatky a slávnosti). Cieľom týchto prikázaní je vymôcť a dosiahnuť to, čo je meritom (podstatou) desatora, čo sa v úplnosti a výsostným spôsobom dá zhrnúť ako milovanie Boha a milovanie blížneho. Inak povedané, účelom prikázaní je docieliť u Božieho ľudu lásku, vernosť, poslušnosť, svätosť a lojálnosť voči svojmu Bohu a spravodlivosť, lásku, dobro a milosrdenstvo medzi ľuďmi navzájom.

Zmluvnou odplatou (mzdou) Mojžišovho zákona pri naplnení zmluvy je, že izraelský národ bude Bohu zvláštnym vlastníctvom, svätým národom a kráľovstvom kňazov (Exodus 19:5-6). Aj táto zmluvná odplata je postupne rozmieňaná na drobné podobne, ako je desatoro rozmieňané na drobné množstvom prikázaní, aplikovateľných do rôznych životných situácií. Napríklad: „Lebo ak budeš naozaj poslúchať jeho hlas, a budeš činiť všetko, čo budem hovoriť, vtedy budem nepriateľom tvojich nepriateľov a budem sužovať tých, ktorí ťa sužujú“ (Exodus 23:22). Alebo: „Ale budete slúžiť Hospodinovi, svojmu Bohu, a požehná tvojmu chlebu a tvojej vode, a odstránim nemoc z tvojho stredu. Nebude takej, ktorá by potratila, ani neplodnej v tvojej zemi. Vyplním počet tvojich dní“ (Exodus 23:25-26). Neskôr sú uvedené celé zoznamy požehnaní. Zmluvné odmeny (požehnania) sú však vždy a striktne podmienené skutkovou poslušnosťou. Podobne aj súdy (pokuty a tresty) sú rozmieňané na drobné a neskôr sú uvedené celé zoznamy zlorečenstiev (kliatby). Kliatby (zlorečenstvá) sú (zmluvnou) mzdou za neposlušnosť zákonu.

Mojžiš opätovne vystúpil k Bohu na vrch a opäť priniesol ľudu prikázania zákona: „Potom prišiel Mojžiš a rozpovedal ľudu všetky slová Hospodinove i všetky súdy“ (Exodus 24:3). Všimnime si, že „zákon“ je tu opísaný ako „všetky slová Hospodinove i všetky súdy“. A ľud opäť zákon ako zmluvu skutkov prijal a povedal, že to bude činiť (Exodus 24:3). Zákon odteraz nabral písomnú podobu: „A Mojžiš napísal všetky slová Hospodinove…“ (Exodus 24:4). Pri tejto príležitosti (Exodus 24:5-8) je zároveň zmluva uzavretá rituálnym spôsobom (potrebná je preliata krv a kropenie krvou) medzi Bohom a izraelským národom prostredníctvom Mojžiša (Mojžiš v úlohe

prostredníka zmluvy). Pri uzavretí zmluvy je zákon (teraz už v písomnej podobe) prečítaný ľudu a ďalej už existuje v podobe knihy, nazývanej „kniha zmluvy“ (Exodus 24:7) alebo aj „kniha zákona“ (napríklad Deuteronomium 29:21; Józua 8:34; Galatským 3:10).

Slová „zákon“ a „zmluva“ sú tu vzájomne zameniteľné. Je to tak preto, lebo zákon predstavuje podmienky zmluvy a dokonca definuje aj zmluvné odmeny (požehnania) a zmluvné pokuty, (tresty a kliatby). V našom modernom chápaní by sme mohli povedať, že Mojžišov zákon je svojou povahou „zmluva o dielo“ alebo „zmluva o vykonaní práce“. Mojžišovská zmluva je teda postavená na zákone. Keďže ide o zákon skutkovej poslušnosti, na čom stavia aj novozákonné Písmo a hovorí veľmi presne a špecificky v tejto súvislosti o „skutkoch zákona“ (Rímskym 3:20, 3:28, 9:32; Galatským 2:16, 3:2, 3:10), Mojžišovská zmluva, ako sme už uviedli aj vyššie, je svojou povahou (charakterom, podstatou) zmluvou skutkov.

Pred vstupom do zasľúbenej krajiny Mojžiš rekapituluje Sinajskú zmluvu (zákon). Táto rekapitulácia zákona sa stáva súčasťou Moábskej zmluvy. Prikázania (ustanovenia a súdy) Sinajskej zmluvy sú nielen obnovené, ale aj rozšírené a pribudnú aj ďalšie prikázania (Deuteronomium kapitoly 4-30). Celý tento celok zákona (súbor, dnes by sme moderne povedali zbierka zákonov) nazývame „Mojžišov zákon“. To, že zákon je pre izraelský národ zmluvne záväzný (pod hrozbou trestu smrti), vidíme aj z rituálu uzavretia tejto zmluvy: „Vtedy vzal Mojžiš krv a pokropil ľud a riekol: Hľa, toto je krv zmluvy, ktorú učinil s vami Hospodin nad všetkými týmito slovami“ (Exodus 24:8).

Po rituálnom uzavretí zmluvy vyšiel Mojžiš opäť na vrch a dostal desatoro prikázaní, zapísaných na kamenných doskách priamo prstom Božím (Exodus 24:12, 32:15-16). Zákon je pri tejto príležitosti nazvaný „kamenné dosky a zákon a prikázanie“ a kamenné dosky Písmo nazýva

„dosky svedectva“ (Exodus 32:15). Následne dal Boh prikázania o svätostánku, o kňazoch, o obetiach, o umývaniach a očisťovaniach, o bohoslužbe (Exodus 25-31). Počas toho, ako Boh dával Mojžišovi na vrchu prikázania o pravej bohoslužbe, izraelský ľud, ten istý, ktorý sa zaviazal poslúchať zákon a dodržiavať všetky prikázania (okrem iného, že nebude mať iných bohov a neučiní si zhmotnenej podoby Boha, a dokonca aj prikázania o oltári), sa pustil do ohavnej modloslužby (zlaté teľa).

Keď Mojžiš uvidel zlaté teľa a modlárstvo ľudu, v hneve kamenné dosky rozbil (hodil ich o zem, Exodus 32:19). Je to obraz toho, že izraelský národ zrušil Božiu zmluvu. Boh tento ľud nezavrhol nadobro a nevytrel z existencie len preto, lebo kvôli prostredníkovi MojžišoviB) sa nad nimi zľutoval (Exodus 32:7-14). Tým, že ich nevytrel spod zmluvy, dostali opäť šancu byť Božím ľudom, jeho zvláštnym vlastníctvom, avšak stále na základe poslušnosti zákonu. A práve preto, že ostali pod zmluvou skutkov, navštívil ich časnými trestami, pretože odplata za neposlušnosť je podľa zmluvy skutkov trest (Exodus 32:31-35). Je paradoxnéC) a pozoruhodné, že pod zmluvou skutkov je pre Boží ľud milosťou už aj to, že Boh obmedzil svoju prítomnosť uprostred nich z dôvodu, že sú tvrdej šije (neposlušní) a keby s nimi ostal prebývať, musel by ich pozabíjať (Exodus 33:2-11).

Po týchto udalostiach dal Boh Mojžišovi druhé kamenné dosky (Exodus 34). Boli také isté ako tie prvé a aj na tieto Boh sám napísal svoj zákon (desatoro prikázaní). Zároveň mu dal aj ďalšie prikázania, ktoré Mojžiš zapísal do knihy zákona: „A Hospodin riekol Mojžišovi: Napíš si tieto slová…“ (Exodus 34:27). Prikázania zákona predstavujú podmienky zmluvy: „... lebo na základe týchto slov učinil som zmluvu s tebou a s Izraelom“ (Exodus 34:27). Na kamenných doskách však bolo napísaných len desatoro prikázaní: „… a napísal na dosky slová zmluvy, desať slov“ (Exodus 34:28). Desať prikázaní je tu nazvaných jednoducho „desať slov“.

Zákon okrem prikázaní obsahuje aj definíciu odmien za poslušnosť a pokút a trestov za neposlušnosť. Trest smrti bol napríklad za modlárstvo, za viaceré sexuálne hriechy (charakteru smilstva a cudzoložstva) či za nedodržanie prikázania o sobote. Pre zmluvu skutkov (Mojžišov zákon) je charakteristické, že predkladá dve cesty (Leviticus 26:3-39):

(1) Poslušnosť, ktorá je odmenená požehnaniami, pričom najvyšším a konečným požehnaním je, že Boh bude svojmu ľudu Bohom a bude prebývať uprostred nich (až na veky);

(2) Neposlušnosť, ktorá je „odmenená“ (potrestaná) trestami, Božím hnevom a prekliatím, pričom konečným trestom je definitívna záhuba a zatratenie.

Podmienka poslušnosti „ak budete chodiť v mojich ustanoveniach a budete ostríhať moje prikázania a budete ich činiť“ je zreteľne vyjadrená v Leviticus 26:3. Zoznam požehnaní podmienených poslušnosťou je uvedený vo veršoch 4-13 a vrcholí Božím prebývaním uprostred svojho ľudu: „A dám svoj príbytok do vášho stredu, a nebude si vás oškliviť moja duša. A budem sa prechádzať medzi vami a budem vám Bohom, a vy mi budete ľudom“ (Leviticus 26:11-12). Tu im znova sľubuje, že ak budú skutočne poslúchať, bude prebývať v ich strede a bude im Bohom a oni mu budú ľudom. V Leviticus 26:14-15 je opísaná neposlušnosť: „Ale ak by ste ma neposlúchali a nečinili by ste všetkých týchto prikázaní a keby ste zavrhli moje ustanovenia, a vaša duša keby si zošklivila moje súdy, takže by ste nečinili všetkých mojich prikázaní a zrušili by ste tak moju zmluvu.“ Následne je definovaná odplata za neposlušnosť (verše 16-39) ako zoznam trestov (prekliatí). Predloženie týchto dvoch ciest, týchto dvoch scenárov, končí záverečnou klauzulou: „Toto sú ustanovenia, súdy a zákony, ktoré dal Hospodin medzi seba a medzi synov Izraelových na vrchu Sinai prostredníctvom Mojžišovým“ (Leviticus 26:46). Tu je teda zmluva (zmluva skutkov, Mojžišov zákon) opísaná slovami „ustanovenia, súdy a zákony“. Podobnou klauzulou končí celá kniha Leviticus: „To sú prikázania, ktoré prikázal Hospodin Mojžišovi na vrchu Sinai, aby ich oznámil synom Izraelovým“ (Leviticus 27:34). Tu je Mojžišov zákon opísaný jednoducho slovom „prikázania“.

V Moábskej zemi pred vstupom do zasľúbenej krajiny je Sinajská zmluva obnovená, opätovne potvrdená, a to hlavne preto, lebo do zasľúbenej krajiny nevojde pokolenie, ktoré bolo neverné a zhrešilo pri prešpehovaní zasľúbenej krajiny (vymrelo počas 40 rokov putovania po púšti, lebo sa vzoprelo Božiemu príkazu vojsť a dedične zaujať krajinu - s výnimkou Kálefa a Jozuu). Len

ich následné pokolenie (deti) vojde do zasľúbenej krajiny, a tak je potrebné zmluvu zákona obnoviť pre novú generáciu, aby sa podľa nej riadila v zasľúbenej krajine. Ani Mojžišovi nie je dané vojsť do Kanaánu. Jeho úlohu preberá Jozua.

Keď Mojžiš rekapituluje udalosti od vyslobodenia z Egypta až po príchod do Moábskej zeme, ktoré sú dôkazom toho, že Boh sa stará s veľkou mocou o svoj ľud, čo je veľkým svedectvom o Bohu a jeho ľude aj okolitým národom, prikazuje ľudu zachovať toto svedectvo aj pre ďalšie generácie. Spolu s rekapituláciou tohto svedectva rekapituluje ľudu aj zákon (Sinajskú zmluvu). Popri tejto rekapitulácii sú niektoré prikázania nielen obnovené, ale aj rozšírené a niektoré prikázania pribudnú, pretože sa špecificky týkajú života v Kanaáne a v Sinajskej zmluve ešte neboli dané (napríklad vykonať súd nad modlárskymi národmi v zasľúbenej zemi formou vyhladenia na záhubu). Zákon (zmluva skutkov) je pri tejto príležitosti opísaný slovami „ustanovenia a súdy“ (Deuteronomium). V Moábskej zemi (v Zajordánsku, v zemi porazeného amorejského kráľa Síchona) sa završuje proces uzavretia zmluvy zákona. Ak bude po vstupe do zasľúbenej krajiny izraelský národ zachovávať „ustanovenia a súdy“, bude sa mať dobre, Boh ho bude žehnať a ochraňovať a zasľúbenú krajinu bude mať za večné dedičstvo.

Keď Boh obnovil a potvrdil Sinajskú zmluvu s izraelským ľudom v Moábskej zemi, zdôraznil, že zákon vlastne ultimátnym spôsobom predkladá dve cesty – požehnanie a zlorečenie: „Vidzže, ja vám dnes predkladám požehnanie a zlorečenie“ (Deuteronomium 11:26). Požehnanie je podmienené poslušnosťou: „... požehnanie, keď budete počúvať na prikázania Hospodina, svojho Boha, ktoré vám ja prikazujem dnes“ (11:27), zatiaľ čo dôsledkom neposlušnosti je zlorečenstvo: „... a zlorečenie, keby ste nepočúvali na prikázania Hospodina, svojho Boha, a keby ste vybočili z cesty, ktorú vám ja prikazujem dnes, idúc za inými bohmi, ktorých neznáte“ (11:28). Táto skutočnosť je taká dôležitá, že je dokonca vyjadrená aj fyzickým obrazom na vrchoch Gerizím a Ébal (11:29-30). Boh predkladá dve cesty a káže vyvoliť si požehnania tým, že prikazuje poslušnosť (11:32).

Následne sú znovu zrekapitulované, obnovené, rozšírené a aj pridané prikázania zákona (Deuteronomium kapitoly 12 až 27). A znovu sú predložené dve cesty, poslušnosť a neposlušnosť, pričom je zoznam požehnaní a zoznam zlorečenstiev rozpracovaný do veľkých podrobností (Deuteronomium kapitola 28). Hneď za tým je uzavretá zmluva v Moábskej zemi: „Toto sú slová zmluvy, ktorú prikázal Hospodin Mojžišovi uzavrieť so synmi Izraelovými v Moábskej zemi, krome zmluvy, ktorú uzavrel s nimi na Horebe“ (Deuteronomium 29:1). V jednom zmysle je táto zmluva obnovením a potvrdením Sinajskej zmluvy, v inom zmysle predstavuje doplnok ku Sinajskej zmluve, pretože obsahuje aj prikázania, ktoré boli pridané až tu v Zajordánsku (v Moábskej zemi). A uzavretie tejto zmluvy má aj určitú zvláštnosť: prikázania zákona sú tu popretkávané zasľúbeniami abrahámovskej zmluvy (zasľúbeniami milosti, zasľúbeniami o budúcej milosti, keď ľud poruší zmluvu zákona), o čom si povieme viac samostatne neskôr.

To najdôležitejšie, čomu potrebujeme o zákone porozumieť, je:

(1) Zákon predstavuje nariaďujúcu (deklaratívnu) Božiu vôľu, ktorá je človeku daná ako sumár prikázaní na to, aby ich človek poslúchal: „Skryté veci [pozn. autora: Božia zvrchovaná vôľa] patria Hospodinovi, nášmu Bohu, a zjavené [pozn. autora: deklaratívna či nariaďujúca Božia vôľa, zákon] nám a našim synom až na veky, aby sme činili všetky slová tohto zákona“ (Deuteronomium 29:29);

(2) Zákon predkladá dve cesty: „Hľaďže, dnes som ti predložil život a dobré, smrť a zlé“ (Deuteronomium 30:15); „Za svedkov volám dnes proti vám nebesia i zem, že som ti predložil život i smrť, požehnanie i kliatbu…“ (30:19). Boh v zmluve skutkov prikazuje človeku vyvoliť si poslušnosť a odplatu za poslušnosť – požehnanie a život: „... prikazujúc ti dnes, aby si…“ (Deuteronomium 30:16); „… A vyvolíš si život, aby si žil ty i tvoje semeno“ (30:19).

Vidíme teda, že odovzdanie zákona izraelskému národu a uzavretie zmluvy skutkov s ním je proces, ktorý sa odohrával od vyjdenia z Egypta až po vstup do zasľúbenej krajiny (Kanaánu), pričom mal dve hlavné dejstvá: uzavretie Sinajskej zmluvy na vrchu Horeb na Sinajskej púšti a uzavretie Moábskej zmluvy v Zajordánsku. Prvé prikázania zákona boli dané dokonca už v Egypte, napríklad o paschálnom baránkovi, ďalšie medzi vyjdením z Egypta a príchodom na Sinajskú púšť. Samotná zmluva zákona (mojžišovská zmluva) bola však uzavretá v dvoch aktoch: na Sinaji a v Moábskej zemi. To, že tento proces bol zavŕšený v Moábskej zemi, vidíme aj podľa toho, že tu Mojžiš zákon opäť zapísal (Deuteronomium 31:9, 31:24-26) a jeho písomná podoba bola zverená kňazom (levítom) a starším ľudu. Desatoro prikázaní predstavuje sumu zákona. Ostatné prikázania (kniha zmluvy či kniha zákona) predstavujú takpovediac zbierku zákona, voľne povedané vyhlášky či vykonávacie predpisy. Celý tento súbor prikázaní aj so zmluvnými odmenami a zmluvnými pokutami a trestami predstavuje Mojžišov zákon v zmysle zmluvy skutkov.

Kto bol alebo je pod zákonom?

Zákon (Mojžišov zákon) bol daný izraelskému národu cez prostredníka Mojžiša. Boh dal tento zákon len izraelskému národu. Boh zákon nedal ostatným národom, nedal ho pohanom. Toto je dôležitý moment v dejinách národov a v dejinách spásy, na ktorom stavia aj novozákonné Písmo (Rímskym 2:12 a v širšom kontexte 1:18-2:29)[D)]. V tejto pasáži Božie slovo ukazuje, že ako Židia, tak aj pohania sú na tom rovnako v tom zmysle, že majú rovnaký problém – hrešia a čaká ich spravodlivý Boží súd a trest. Medzi týmito dvomi skupinami je však jeden veľmi podstatný rozdiel. Židia boli pod zákonom, hrešili pod zákonom, a preto budú zákonom odsúdení. Naopak, pohania nedostali zákon, neboli pod zákonom, boli bez zákona, preto zahynú bez zákona. Z tohto verša je výslovne (explicitne) zrejmé, že pod zákonom (mojžišovskou zmluvou) bol len izraelský národ.

Boh cez prostredníka Mojžiša izraelskému národu vysvetľuje, že majú obrovskú výsadu už v tom, že dostali zákon, aký okolité (žiadne iné) národy nedostali: „Alebo kde máš ktorý veliký národ, ktorý by mal také spravodlivé ustanovenia a súdy, ako je celý tento zákon, ktorý ja dnes predkladám pre vás?!“ (Deuteronomium 4:8). Aj z tohto vidíme, že zákon bol daný len izraelskému národu. Podobne apoštol Pavol vysvetľuje, že Boh vstúpil do zvláštneho vzťahu len s izraelským národom, keď im dal svoj zákon, pretože ostatné národy nechal ísť po svojich cestách (Skutky 14:16).

Avšak apoštol Pavol vo svojich novozmluvných vyučovaniach, v ktorých vykladá, aký bol účel zákona (Mojžišovho zákona ako zmluvy skutkov) a akú úlohu mal zohrať a zohral v dejinách spásy národov, hovorí o zákone takým spôsobom, ako keby pod ním boli všetci ľudia, všetky národy, my všetci bez výnimky. Keď napríklad vysvetľuje, že Kristus nás vykúpil spod kliatby zákona tým, že sám sa stal za nás prekliatím (Galatským 3:13), výraz „nás“ znamená všetkých spasených, všetkých veriacich zo Židov i pohanov, nielen uverivších zo Židov. Je to tak v celej tretej kapitole listu Galatským. Keď Pavol vysvetľuje funkciu zákona, že bol pridaný pre prestúpenia (Galatským 3:19), že zákon nemohol oživiť (3:21), vzťahuje to na všetkých ľudí zo všetkých národov, nielen na Židov. Ale ako je to možné? Veď zákon dostali len Židia cez Mojžiša po vyslobodení z otroctva v Egypte.

Ešte zreteľnejšie to vidíme, keď Pavlov výklad vrcholí vyhlásením, že nakoniec definitívnou funkciou zákona bolo, aby všetci ľudia bez výnimky (všetky národy) boli „zavretí pod hriech“ (Galatským 3:22) a „celý svet aby bol vinný Bohu“ (Rímskym 3:19): „A vieme, že všetko, čo hovorí zákon, vraví tým, ktorí sú pod zákonom, aby boli zapchaté každé ústa, a celý svet aby bol vinný Bohu.“ „Pod zákonom“ ale boli len Židia, Izraelci. Ako to, že celý svet, všetci ľudia zo všetkých národov sú vinní Bohu? Tak, že celý svet, všetci ľudia sú nejakým spôsobom pod

zákonom (zmluvou skutkov) a zákon ich odsudzuje. Ako sa ale všetci ľudia dostali pod zákon, keď neboli na Sinajskej púšti pod vrchom Horebom, keď sa nenarodili ako Židia podľa tela? Dá sa to vysvetliť jedine tak, že izraelský národ bol daný pod zákon ako zmluvu skutkov zástupne namiesto celého ľudstva.

Izrael nás všetkých reprezentoval. Keď oni nedokázali uspokojiť požiadavky zákona, nedokázali sme to my všetci. A dobre vieme (pokiaľ nepodliehame sebaklamu), že keby sme boli bývali na ich mieste, boli by sme dopadli rovnako. Keď oni sa stali vinnými skrze zákon, tak aj my. Preto je celý svet vinný Bohu a zapchaté sú každé ústa, nielen židovské, ale aj pohanské. Z rovnakého dôvodu bol zákon pestúnom (Galatským 3:24) nielen pre Židov, ale je pestúnom aj pre nás pohanov aj dnes (až po moment uverenia v Krista, kedy je uverivší ospravedlnený z viery). Aj pre pohana plní zákon tú istú funkciu: bol pridaný pre prestúpenia, aby odkryl jeho hriech a usvedčil ho ako vinného (ako priestupníka zákona).

Nielen Židia, ale aj pohania „boli podrobení pod živly sveta“ (Galatským 4:3) skrze zákon, ktorý vyvoláva žiadosť: „… Ale hriechu som nepoznal, iba skrze zákon. Lebo ani o žiadosti by som nebol vedel, keby nehovoril zákon: Nepožiadaš!“ (Rímskym 7:7). Túto funkciu pre pohanov zákon plní tak, že im je daný vo „forme svedomia“ (Rímskym 2:14-15), že „dielo zákona majú zapísané na srdci“. „Dielo zákona zapísané na srdci“ v Rímskym 2:15 znamená, že aj pohania vedia vo svojom svedomí, čo je dobré a čo je zlé, inými slovami vedia, čo požaduje zákon. „Dielo zákona zapísané na srdci“ v Rímskym 2:15 ale neznamená obriezku srdca, neznamená zapísanie Božieho zákona na nové mäsité srdce ako vyplnenie zasľúbenia o novej zmluve (Jeremiáš 31:31-33, Židom 10:16). Viac a podrobnejšie v nasledujúcom článku (Ospravedlnenie a spasenie „zo skutkov“ v Rímskym 2).

Ak by neboli všetci ľudia bez výnimky (vrátane pohanov) takýmto zástupným spôsobom pod zákonom, tak by uverivší z pohanov ani nemohli byť spasení, nestali by sa deťmi Abrahámovými a dedičmi, nestali by sa deťmi Božími, pretože by nemohli byť vykúpení spod zlorečenstva zákona: „Ale keď prišla plnosť času, poslal Boh svojho Syna, pošlého zo ženy, podrobeného pod zákon, aby tých, ktorí boli daní pod zákon, vykúpil, aby sme vzali nám určené synovstvo“ (Galatským 4:4-5).

Rovnako by o uverivších z pohanov nemohlo platiť, že spolu s Kristom zomreli zákonu (Rímskym 7:1-4). „Bratia usmrtení zákonu“ (Rímskym 7:4) sú nielen veriaci zo Židov, ale aj veriaci z pohanov. Úlohou zákona bolo a je odhaliť hriech človeka a priviesť hriešnika k spoznaniu jeho viny: „… lebo skrze zákon poznanie hriechu“ (Rímskym 3:20). A každý človek musí takto spoznať aj to, že skrze zákon ako zmluvu skutkov nemôže byť nikto ospravedlnený a spasený: „... pretože zo skutkov zákona nebude ospravedlnené pred ním niktoré telo, lebo skrze zákon poznanie hriechu“ (Rímskym 3:20). Táto pasáž vrcholí tým, že nielen spasenie z viery je rovnako pre Židov i pohanov, ale aj funkcia, ktorú mal zákon splniť, je rovnako určená pre Židov i pohanov: „Alebo či je Boh len Bohom Židov? A či nie je aj Bohom pohanov? Áno, aj pohanov“ (Rímskym 3:29).

Kristus je koniec zákona: „Lebo koniec zákona je Kristus na spravodlivosť každému veriacemu“ (Rímskym 10:4). Kristus je koniec zákona preto, lebo zákon naplnil. Jeho spravodlivosť podľa zákona (pod zákonom) predstavuje základ pre ospravedlnenie zo samotnej viery. Ak by aj pohania neboli zástupným spôsobom pod zákonom, potom by Kristus nemohol zástupne namiesto nich zákon naplniť a veriaci z pohanov by nemohli byť ospravedlnení z viery. Aj tento výklad vrcholí tým, že v konečnej miere nieto rozdielu medzi Židom a pohanom: „Lebo nieto rozdielu medzi Židom a Grékom, lebo ten istý Pán je Pánom všetkých, bohatý naproti všetkým, ktorí ho vzývajú“ (Rímskym 10:12).

Prečo zákon nedocielil to, na čo bol (podmienečne) určený

Pripomeňme si, za akým účelom dal Boh izraelskému národu zákon – aby mu boli svätým národom a kráľovstvom kňazov (Exodus 19:6), aby Boh prebýval uprostred svojho ľudu a o jeho ľude platilo: „A budem vám Bohom, a vy mi budete ľudom“ (Leviticus 26:11-12). Mali byť Bohu zvláštnym vlastníctvom nad všetky ostatné národy, svätým a spravodlivým Božím ľudom, uprostred ktorého Boh prebýva, uprostred ktorého sa napĺňa vzťah „Ja im budem Bohom a oni mi budú ľudom“. Toto malo platiť ako v časnosti, tak aj vo večnosti. V časnosti mal Izrael odplatou za poslušnosť zákonu dostať krajinu Kanaán, v ktorej si mal odpočinúť od svojich nepriateľov a od útlaku a otroctva. Táto odplata však mala ešte väčší rozmer, v konečnej miere to mala byť večná (nebeská) vlasť, večný odpočinok a večný život. Izrael odplatou za poslušnosť zákonu mal na zemi zažívať Božiu prítomnosť (prebývanie Boha uprostred svojho ľudu) v stáne zhromaždenia, neskôr v chráme a všelijaké zemské Božie požehnania: úrodu, plodnosť, hojnosť, zdravie, prosperitu, ochranu od nepriateľov atď. Za tým sa však skrývala ešte väčšia odplata, týkajúca sa večnosti, prežívania vzťahu „Ja im budem Bohom a oni mi budú ľudom“ vo večnosti. To všetko však platilo len a len pod podmienkou poslušnosti zákonu, pod podmienkou naplnenia celej zmluvy zákona. Je to zreteľne vyjadrené pri obnovení (znovu uzavretí) zmluvy zákona v Moábskej zemi pred vstupom Izraelitov do zasľúbenej krajiny, keď im Boh prostredníctvom Mojžiša predostrel dve cesty, predostrel im zoznam požehnaní ako zmluvnú odplatu (mzdu) za poslušnosť zákonu a zoznam zlorečenstiev ako odplatu (mzdu) za neposlušnosť zákonu a prikázal im vyvoliť si život, aby žili, aby mali plnosť života, siahajúcu až do večnosti.

Tento istý odkaz vrcholí aj v posolstve Pána Ježiša, keď sa ho istý zákonník pýta, čo má robiť, aby „dedične obdržal večný život“ (Lukáš 10:25-28). Pán Ježiš ho odkáže na naplnenie zákona,

ktorý je výsostným spôsobom zhrnutý v dvoch najväčších prikázaniach – milovať Boha celým srdcom a milovať blížneho ako seba samého – slovami: „To čiň a budeš žiť.“[E)]

Zákon ako zmluva skutkov skutočne sľubuje večný život ako odplatu (mzdu) za poslušnosť definovanú zákonom: „A zákon nie je z viery, ale vraj: Človek, ktorý to všetko učinil [pozn. autora: človek, ktorý by naplnil celý zákon], bude tým žiť“ (Galatským 3:12); „Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zákona, že človek, ktorý by to učinil [pozn. autora: ktorý by naplnil celý zákon], bude tým žiť“ (Rímskym 10:5).

Zákon teda mal dať ľuďom život (hojnosť časného života v požehnaniach a večný život) pod podmienkou „zákonnej poslušnosti“ (pod podmienkou naplnenia zákona ako zmluvy skutkov). Preto je napísané: „Lebo nie poslucháči zákona sú spravodliví u Boha, ale činitelia zákona budú ospravedlnení“ (Rímskym 2:13)[F)]. A tiež: „Ale vieme, že zákon je dobrý, keby ho niekto zákonne používal“ (1. Timoteovi 1:8).

Splnil zákon tento účel? Nie, nesplnil. A prečo? Pretože to, čo mal docieliť, bolo pod podmienkou poslušnosti zmluvnej strany – izraelského národa (zastupujúceho všetkých ľudí). A poslúchal izraelský národ? Naplnil zmluvu zákona? Nie, neposlúchal. Nie, nenaplnil zmluvu skutkov. To, čo Izrael usilovne hľadal – spravodlivosť zo zákona a mzdu spravodlivosti zo zákona – to nedosiahol: „… To, čo snažne hľadá Izrael, toho nedosiahol…“ (Rímskym 11:7). Izrael ako vyvolený národ nedospel ku spravodlivosti, ktorá je zo zákona: „A Izrael ženúc sa za zákonom spravodlivosti k zákonu spravodlivosti nedospel. Prečo? Preto, že nie z viery, ale ako zo skutkov zákona ho hľadali. Narazili na kameň úrazu“ (Rímskym 9:31-32).

Konanie Izraelcov na púšti reprezentuje celý izraelský národ všetkých čias a nakoniec reprezentuje aj celú snahu ľudí všetkých čias ako tých, ktorí sú pod zákonom – Boží hnev a večný Boží trest je na tých, ktorí hrešia proti zákonu, ktorí neposlúchajú: „A na ktorýchže zanevrúc hneval sa štyridsať rokov? Či nie na tých, ktorí hrešili, a ktorých telá popadali na púšti? A ktorýmže prisahal, že nevojdú do jeho odpočinku, ak nie tým, ktorí neposlúchali?“ (Židom 3:17-18). A novozákonné Božie slovo odkrýva aj príčinu ich neposlušnosti – a v konečnom dôsledku každej ľudskej neposlušnosti – a tou je nevera (neverenie): „A vidíme, že nemohli vojsť pre neveru“ (Židom 3:19). Božie slovo neustále, zo všetkých strán a zo všetkých uhlov kladie pred oči, že bez viery niet ľudskej spravodlivosti a poslušnosti, ktorá by Boha uspokojila, že k Bohu a do večnosti nevedie cesta cez zákon a cez skutky, ale len cez vieru, nové narodenie a obriezku srdca, cez poslušnosť viery a ovocie Ducha.

Zákon bol daný ako zmluva skutkov, aby sa ten, kto by ho naplnil, stal spravodlivým vlastnou spravodlivosťou (Filipským 3:9), spravodlivým zo skutkov (Rímskym 9:32, 11:6; Galatským 2:16, 3:10; Títovi 3:5), spravodlivým zo zákona (Rímskym 10:5) a dostal by večný život ako mzdu: „… Lebo keby bol býval daný zákon, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola spravodlivosť bývala zo zákona“ (Galatským 3:21); „Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zákona, že človek, ktorý by to učinil, bude tým žiť“ (Rímskym 10:5); „Tomu však, kto robí skutky, nepočíta sa mzda podľa milosti, ale podľa podlžnosti“ (Rímskym 4:4). Teda vidíme, že zákon bol daný na to, aby sa človek stal spravodlivým. Zákon však tento účel nenaplnil, tento cieľ nedosiahol. Ani jeden jediný človek, bežný smrteľník, sa nestal spravodlivým zo zákona. A dokonca sa ani nemohol stať. Prečo? Lebo zákon nedokázal oživiť: „… Lebo keby bol býval daný zákon, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola spravodlivosť bývala zo zákona“ (Galatským 3:21). Zákon diktoval prikázania zvonku, nedokázal ich vštepiť do srdca. Zákon nedokázal človeka zmeniť, dokázal ho len usvedčiť a odsúdiť. Preto musela prísť nová zmluva, ktorá nahradila mojžišovskú zmluvu skutkov, a musel prísť nový zákon, ktorý bol zapísaný na srdcia veriacich v evanjelium Ježiša Krista, ktorý nahradil zákon zapísaný na kamenných doskách. Tento nový zákon je Kristov zákon, ktorý nahradil literu (Mojžišov zákon).

Izraelský národ zlyhal. Zlyhal však zároveň aj zástupne za všetkých ľudí zo všetkých národov.

Nenaplnil zmluvu zákona. Nestal sa svätým národom a kráľovstvom kňazov. A ani sa nemohol stať. Z jedného uhla pohľadu môžeme povedať, že sa nestal pre svoju neposlušnosť, pre svoju tvrdošijnosť (tvrdú šiju: Exodus 32:9, 33:3-5, 34:9; Deuteronomium 9:6, 9:13, 31:27) a pre neobrezanosť svojho srdca (Leviticus 26:41; Deuteronomium 10:16).

Z druhého uhla pohľadu môžeme povedať, že to ani nebolo možné. Nebolo možné preto, lebo zákon nerieši otázku ľudského kamenného, neobrezaného srdca. Zákon len zvonku diktuje, zvnútra nič nepremieňa. Preto je zákon (zmluva skutkov) nazvaný v novozákonnom Písme „litera“. Izraelský národ (ako celok, ako etnikum) nedokázal zmluvu skutkov naplniť, pretože nemali obrezané srdcia a „boli tvrdej šije“ (s výnimkou tých, ktorí mali abrahámovskú vieru, k čomu sa vrátime ale neskôr). Zákon nedokáže zmeniť ľudské srdce, dokáže len prikázať a odsúdiť.

V Božej prozreteľnosti bol oveľa väčší a lepší plán, než aby sa Boží ľud skladal len z jedného etnika. Boh mal celý čas na srdci, aby sa Boží ľud, kráľovstvo kňazov, skladal zo všetkých etník a národov. V novozmluvnom Písme je to odkryté naplno slovami: „Alebo či je Boh len Bohom Židov? A či nie je aj Bohom pohanov? Áno, aj pohanov“ (Rímskym 3:29). Konečnou realizáciou tohto plánu je Cirkev zo Židov i pohanov (Efezským 2:10-19) ako Boží ľud novej zmluvy: „Ale vy ste vyvolený rod, kráľovské kňazstvo, svätý národ, ľud, určený byť Božím vlastníctvom, aby ste zvestovali cnosti toho, ktorý vás povolal zo tmy do svojho predivného svetla“ (1. Petrov 2:9). To, čo mal zákon docieliť, nedocielil a nemohol docieliť, docielila to viera (a nová zmluva cez obriezku srdca a darovanie Ducha veriacim v evanjelium). Izraelský národ sa nestal „kráľovským kňazstvom, svätým národom a Božím ľudom“, pretože nenaplnil zmluvu zákona. „Kráľovským kňazstvom, svätým národom a Božím ľudom“ sa stali všetci veriaci zo Židov i pohanov, pretože im Boh odpustil hriechy, ospravedlnil ich z viery samotnej, dal svojho Ducha do ich vnútra a zapísal im zákon na ich srdcia. Títo sú pod novou zmluvou a nie pod zmluvou zákona napísaného na kamenných doskách (Jeremiáš 31:31-33; Židom 8:8-12).

A tu si opäť musíme pripomenúť, čo sme už vysvetlili v odseku vyššie, že izraelský národ bol pod zmluvou skutkov (pod zákonom) zástupne za nás všetkých. Teda keď oni neposlúchali, neboli by sme ani my pod zákonom dostatočne (uspokojivo) poslušní. Keď oni nenaplnili zmluvu skutkov, neboli by sme ani my. Keď pre nich nebolo možné, aby sa skrze zákon navždy (na večné veky) stali Božím ľudom a zvláštnym Božím vlastníctvom, tak to nie je možné pre človeka všeobecne. Cez skutky, cez zásluhy a cez zákon človek v princípe nemôže získať dedičstvo večného života. Zákon síce bol daný na to, aby takúto cestu teoreticky (hypoteticky) ponúkol: „Lebo Mojžiš píše o spravodlivosti zo zákona, že človek, ktorý by to učinil, bude tým žiť“ (Rímskym 10:5); „A zákon nie je z viery, ale vraj: Človek, ktorý to všetko učinil, bude tým žiť“ (Galatským 3:12), ale jeho skutočný a konečný účel bol ukázať človeku, že cez zákon a skutky to nepôjde. Mal ukázať, že bude potrebná viera, ospravedlnenie z viery, nové narodenie a obriezka srdca, poslušnosť viery a ovocie Ducha. Je to tak preto, lebo zákon nedokáže oživiť človeka mŕtveho vo svojich hriechoch a vo svojich prestúpeniach: „… Lebo keby bol býval daný zákon, ktorý by bol mohol oživiť, vtedy by skutočne bola spravodlivosť bývala zo zákona“ (Galatským 3:21).

Ako zákon docielil to, na čo bol skutočne určený

Ako sme už vyššie rozobrali, úlohou zákona malo byť, aby sa človek stal spravodlivým. Povedali sme, že toto však nebolo možné, zákon túto úlohu nielenže nenaplnil, ale ani nemohol naplniť. Nemohol naplniť pre telesnosť človeka, pre porušenosť človeka hriechom (Rímskym 7:5-14). Zákon prikázaní, ktorý mal byť človeku na život, bol človeku nakoniec na smrť: „... prikázanie, ktoré mi malo byť na život, to isté mi bolo na smrť“ (Rímskym 7:10). Človek, ktorý sa nenarodil znova z Ducha, je v tele. Tým sa nemyslí, že je vo fyzickom (zemskom) tele, ale „byť

v tele“ znamená „byť telesný“, čo znamená „byť hriešny“: „Lebo keď sme boli v tele, pôsobili v našich údoch vášne rôznych hriechov, vznikajúce skrze zákon, aby sme niesli ovocie smrti“ (Rímskym 7:5). Zákon je dobrý, svätý a spravodlivý (Rímskym 7:12). Keď sa však tento dobrý, svätý a spravodlivý zákon stretne s telesným človekom, výsledok je strašný – odsúdenie a smrť (7:5, 7:10-11). Dokonca platí, že cez tento dobrý a spravodlivý zákon vznikajú v tele nespaseného človeka „vášne rôznych hriechov“ a výsledkom toho je, že nesie „ovocie smrti“ (7:5).

Funkciou zákona, ktorú má vyplniť voči nespasenému človeku (človeku v tele), je, aby človek spoznal svoju hriešnu žiadosť: „Lebo ani o žiadosti by som nebol vedel, keby nehovoril zákon: Nepožiadaš!“ (Rímskym 7:7c) a aby spoznal svoj hriech: „Ale hriechu som nepoznal, iba skrze zákon“ (7:7b). Keď sa zákon stretne s ľudským hriechom, pôsobí pohromu. Čo sa stalo, keď Boh dal človeku zákon (zástupne cez izraelský národ)? Principiálne a v definitívnej miere – hriech ožil a človek spoznal svoj hriech, ktorý si dovtedy (v princípe) neuvedomoval: „Ale hriech dostanúc príčinu skrze prikázanie spôsobil vo mne všelijakú žiadosť; lebo bez zákona je hriech mŕtvy. A ja som kedysi žil bez zákona, ale keď prišlo prikázanie, hriech ožil“ (7:8-9). Toto je skutočná funkcia (účel) zákona. Preto je napísané, že „zákon je pre bezbožného“ (1. Timoteovi 1:9). Preto je napísané, že „zákon bol pridaný pre prestúpenia“ (Galatským 3:19).

Aký výsledok dosiahol zákon u človeka, keď mu ho Boh dal? Zákon u človeka docielil smrť: „Ale ja som zomrel, a ukázalo sa, že prikázanie, ktoré mi malo byť na život, to isté mi bolo na smrť“ (Rímskym 7:10). Preto je napísané, že „zákon je litera, ktorá zabíja“ (2. Korintským 3:6). Preto je napísané, že život pod zmluvou zákona je „služba smrti“ a „služba odsúdenia“ (2. Korintským 3:7-10). Ale prečo, keď je zákon dobrý i svätý, i spravodlivý (Rímskym 7:12)? „Lebo hriech dostanúc príčinu skrze prikázanie zviedol ma a ním zabil“ (7:11). „Či teda to dobré sa mi stalo smrťou? Nech sa nestane! Ale hriech, aby sa ukázal, že je hriechom, ktorý mi skrze to dobré pôsobí smrť, aby bol hriech zvrchovane hriešnym skrze prikázanie“ (7:13). Konečným účelom zákona je ukázať, že človek je telesný a predaný pod hriech: „Lebo vieme, že zákon je duchovný, ale ja som telesný, predaný pod hriech“ (7:14; „predaný hriechu“ – evanjelický preklad). A ukázať, že jedinou cestou, ako z tohto stavu von, je vykúpenie a premena z telesného na duchovného človeka. To sa môže stať jedine vierou v evanjelium Ježiša Krista a cez znovuzrodenie.

Nebolo to však tak, že Boží „plán A“ bol, aby spravodlivosť človeka bola zo zákona, a keď tento plán zlyhal, vstúpil do platnosti „plán B“, aby spravodlivosť bola z viery. Nie! Celý čas platil Boží „plán A“, že spravodlivosť bude z viery, a zákon mal len pomôcť tento „plán A“ potvrdiť tým, že ukáže, že cez skutky zákona a cez vlastnú spravodlivosť sa človek spravodlivým stať nedokáže. Ani jeden človek sa pred Bohom nestane spravodlivým („nebude ospravedlnený“) zo skutkov zákona: „pretože zo skutkov zákona nebude ospravedlnené pred ním niktoré telo…“ (Rímskym 3:20), „No, že zákonom nebol a nebude nikto ospravedlnený u Boha, je zrejmé, pretože spravodlivý bude žiť z viery“ (Galatským 3:11). Ak je to tak, tak potom aká je skutočná, pravá úloha zákona?

Úlohou zákona je odkryť ľudský hriech, aby každý človek spoznal, že je hriešny a vinný: „… lebo skrze zákon poznanie hriechu“ (Rímskym 3:20). Tým, že všetci ľudia sú pod zákonom (pozri kapitolu „Kto je pod zákonom“), všetci („celý svet“) sa stávajú vinní: „A vieme, že všetko, čo hovorí zákon, vraví tým, ktorí sú pod zákonom, aby boli zapchaté každé ústa, a celý svet aby bol vinný Bohu“ (Rímskym 3:19). Práve preto platí: „Nieto spravodlivého ani jedného“ (Rímskym 3:10).

No nie len to. Každý človek, ktorý je pod zákonom, je pod Božou kliatbou. Spomeňme si na zoznam zlorečenstiev z Moábskej zmluvy. A potom k tomu pridajme, že všetci ľudia bez rozdielu sú pod zákonom (pozri kapitolu „Kto je pod zákonom“), dokiaľ sa nenarodia znovu a nie sú pripojení ku Kristovi: „Lebo všetci, koľko ich len je zo skutkov zákona, sú pod zlorečenstvom. Lebo je napísané, že zlorečený je každý, kto nezotrváva vo všetkom, čo je napísané v knihe zákona, aby to činil“ (Galatským 3:10). To je dôvod, prečo nás Kristus musel vykúpiť nielen z našich hriechov a vín, ale aj spod zákona: „Kristus nás vykúpil spod zlorečenstva zákona tým, že sám sa stal za nás zlorečenstvom, lebo je napísané: Zlorečený každý, kto visí na dreve“

(Galatským 3:13); „Ale keď prišla plnosť času, poslal Boh svojho Syna, pošlého zo ženy, podrobeného pod zákon, aby tých, ktorí boli daní pod zákon, vykúpil, aby sme vzali nám určené synovstvo“ (Galatským 4:4).

Pretože sme zákon nedokázali naplniť, museli sme zákonu zomrieť, aby sme neboli viac pod zákonom (ako zmluvou skutkov), ale aby sme boli v Kristovi a pod Božou milosťou: „Alebo či neviete, bratia, - lebo hovorím znalým zákona - že zákon panuje nad človekom dotiaľ, dokiaľ žije? Lebo vydatá žena je priviazaná k živému mužovi zákonom. Ale keby muž zomrel, bola by oprostená zákona muža. A tak teda, kým žije muž, budú ju volať cudzoložnicou, keby bola ženou inému mužovi. Ale keby zomrel muž, slobodná je od zákona, aby nebola cudzoložnicou, keby bola pripojená inému mužovi. Nasledovne, moji bratia, aj vy ste usmrtení zákonu skrze telo Kristovo, aby ste boli vlastníctvom inému, tomu, ktorý to vstal z mŕtvych, aby sme niesli ovocie Bohu“ (Rímskym 7:1-4). Aby mohol byť človek v Kristovi (mať Krista za manžela v tomto kontexte), musí zomrieť zákonu, nebyť viacej pod zákonom (zmluvou zákona, zmluvou skutkov).

Záverom tejto kapitoly si zhrnieme funkciu (účel) zákona:

- Odkryť ľudský hriech, aby človek svoj hriech spoznal;
- Usvedčiť človeka, aby človek uznal svoju vinu;
- Odkryť, že z vlastných skutkov či zásluh sa nedá pred Bohom dosiahnuť spravodlivosť;
- Zjaviť, že spravodlivosť je z viery;

 Zjaviť, že človek je pod kliatbou, musí byť vykúpený nielen z hriechu a vín, ale aj spod zákona.

Pre horeuvedené funkcie o zákone platí, že bol pridaný pre prestúpenia (Galatským 3:19) a že je pestúnom (túrorom, vychovávateľom) vedúcim ku Kristovi, vedúcim k ospravedlneniu z viery (Galatským 3:23-4:7).

Pre túto funkciu je služba Mojžišovho zákona (služba zmluvy skutkov) nazvaná „služba smrti“, „služba odsúdenia“ a samotný Mojžišov zákon (ako zmluva skutkov) je nazvaný „litera, ktorá zabíja“. Je to v kontraste k zasľúbeniu o darovaní Ducha veriacim, ktoré sa naplnilo s príchodom novej zmluvy (zmluvy milosti), ktorá nahradila mojžišovskú zmluvu: „... ktorý nás aj učinil dostatočných za služobníkov novej zmluvy, nie litery, ale Ducha, lebo litera zabíja, ale Duch oživuje“ (2. Korintským 3:6); „Kristus nás vykúpil spod zlorečenstva zákona tým, že sám sa stal za nás zlorečenstvom, lebo je napísané: Zlorečený každý, kto visí na dreve, aby na pohanov prešlo v Kristu Ježišovi požehnanie Abrahámovo, aby sme dostali zasľúbenie Ducha skrze vieru“ (Galatským 3:13-14). Zasľúbeného Ducha sme dostali skrze vieru v evanjelium Ježiša Krista, čiže z viery (Galatským 3:2 a 3:5). Je to možné len vďaka tomu, že Kristus nás vykúpil spod zlorečenstva zákona tým, že na kríži sa stal zlorečenstvom zástupne namiesto nás a my sme skrze jeho telo „usmrtení zákonu“: „Nasledovne, moji bratia, aj vy ste usmrtení zákonu skrze telo Kristovo, aby ste boli vlastníctvom inému, tomu, ktorý to vstal z mŕtvych, aby sme niesli ovocie Bohu“ (Rímskym 7:4). Výsledkom je, že nesieme ovocie Bohu (ovocie Ducha, ovocie spravodlivosti), čo je v kontraste k tomu, že keď sme boli pod zákonom, niesli sme „ovocie smrti“.

Zákon ako pestún

Zákon bol pridaný pre prestúpenia, vošiel do dejín spásy na obdobie, kým nepríde plnosť – Kristus a s ním nová zmluva a naplnenie všetkých zasľúbení abrahámovskej zmluvy, čiže zmluvy zasľúbení: „Tak čo teda zákon? Bol pridaný pre prestúpenia, dokiaľ by neprišlo semä, ktorému bolo dané zasľúbenie“ (Galatským 3:19). Zákon (Mojžišov zákon ako zmluva skutkov) nemal nahradiť a nenahradil zmluvu zasľúbení uzavretú s patriarchami Abrahámom, Izákom a Jakobom, ktorá bola uzatvorená ešte skôr, ešte pred mojžišovskou zmluvou: „Ale to hovorím: Zmluvy, predtým uprávoplatnenej Bohom, vzťahujúcej sa na Krista, nezneplatňuje zákon, vzniknuvší po štyristo aj tridsiatich rokoch, tak aby zrušil zasľúbenie“ (Galatským 3:17). Zákon (mojžišovská zmluva) zmluvu zasľúbení (zmluvu postavenú na milosti) nenahradil, nezrušil, bol k nej len dočasne pridaný. Dôvodom pre tento prídavok bola neposlušnosť tých, ktorí boli „tvrdej šije“ a „neobrezaného srdca“, ktorí nemali abrahámovskú vieru. Zákon ako pestún mal odkryť ich hriech, aby sami svoj hriech spoznali, aby spoznali svoju vinu pred Bohom, aby spoznali, že bez zákona boli len hriešne ubezpečení, že sú pred Bohom v poriadku. Ich falošné ubezpečenie spočívalo v tom, že majú otca Abraháma a že sú obrezaní na tele. Domnievali sa, že keďže sú telesnými potomkami patriarchov, automaticky sa na nich vzťahujú zasľúbenia abrahámovskej zmluvy. Unikalo im, že im chýba abrahámovská viera a abrahámovská poslušnosť prameniaca z viery. Zákon mal odkryť ich hriech a vinu, aby spoznali, že sú neposlušní a neverní (neveriaci), odkázaní na Božiu milosť. Odkázaní na to, aby Boh odpustil ich hriechy a zapísal zákon na ich srdcia, aby im Boh splnil zasľúbenie o obriezke srdca. Takto ich mal zákon priviesť k viere (abrahámovskej viere) a k ospravedlneniu z viery, aby boli počítaní za spravodlivých rovnako ako ich otec Abrahám.

Principiálne plní zákon túto funkciu aj v súčasnosti a voči každému nespasenému človeku. Zasľúbenia abrahámovskej zmluvy sa vyplnili v Kristovi a v evanjeliu. Tieto zasľúbenia sa vyplnili príchodom novej zmluvy. Každý, kto je zákonom usvedčený z hriechu a viny, je zákonom ako pestúnom vedený k ospravedlneniu z viery a k viere v Krista ako Spasiteľa hriešnikov. Zákon odkrýva, že človek bol predaný pod hriech (predaný hriechu), čím ukazuje na Krista a potrebu vykúpenia (Židom 9:15).

Existuje aj ďalší dôvod, prečo je zákon pestúnom vedúcim ku Kristovi. Ten je však historický, nie principiálny. Musíme si uvedomiť, že pod zákon sa dostali aj tí z izraelského národa, ktorí mali abrahámovskú vieru a neboli tvrdej šije, pretože mali nielen obrezané telo, ale aj obrezané srdce. V ére starej zmluvy (Mojžišovho zákona) od vyjdenia z Egypta (či od odovzdania zákona na vrchu Sinaj) plnila obradná a obetná časť zákona funkciu milosti voči izraelskému ľudu. Pred príchodom Krista ako Baránka Božieho a pred donesením obete, ktorá raz a navždy rieši ľudský hriech, pokrývali obete zákona hriechy Izraela. Museli sa však neustále opakovať, pretože neboli dostatočné na pokrytie ľudského hriechu, neboli definitívne, neboli tým konečným riešením. Ležala v nich upomienka, že na konečné riešenie sa stále ešte len čaká, že Mojžiš ako prostredník a to, čo reprezentuje – zákon ako zmluvu skutkov – musí byť nahradené Kristom ako prostredníkom a tým, čo reprezentuje – novou zmluvou ako zmluvou milosti.

„Lebo zákon majúc iba tôňu budúceho dobrého, nie sám obraz vecí, nemôže nikdy obeťami, tými istými každého roku, ktoré ustavične donášajú, zdokonaliť tých, ktorí prichádzajú. Lebo či by ich už neboli prestali donášať preto, že by už tí, ktorí svätoslúžia, raz očistení, nemali nejakého svedomia hriechov? Ale v nich leží upomienka na hriechy rok po roku. Lebo nie je možné, aby krv býkov a kozlov odňala hriechy. Preto vchádzajúc do sveta hovorí: Obeti a posvätného daru si nechcel, ale si mi ustrojil telo. V zápalných obetiach ani v obetiach za hriech si nemal záľuby. Vtedy som povedal: Hľa, idem - v záhlaví knihy je napísané o mne -, aby som činil, ó, Bože, tvoju vôľu. Keď tu vyššie hovorí: Obetí a posvätného daru a zápalných obetí ani obetí za hriech si nechcel ani si v nich nemal záľuby, v obetiach, ktoré sa donášajú podľa zákona, potom riekol: Hľa, idem činiť, ó, Bože, tvoju vôľu. Ruší prvé, aby postavil druhé; v ktorej vôli sme posvätení donesenou obeťou tela Ježiša Krista, raz navždy“ (Židom 10:1-10).

Túto funkciu plnil nielen obetný systém, ale aj kňazi, levíti a veľkňaz v úlohe prostredníckeho kňazstva, sviatky a soboty, stan zhromaždenia či neskôr chrám (celý obradný systém). Všetky tieto skutočnosti zároveň zvestovali Krista, prorocky a predobrazne na neho ukazovali. Mojžiš ako prostredník zmluvy zákona bol sčiastky aj prostredníkom milosti. Keď ľud pod zmluvou zákona zhrešil (zlaté teľa, prešpehovanie zasľúbenej zeme a aj iné príležitosti) a Boh ich chcel

zahladiť na úplnú záhubu (trest podľa zmluvy zákona) a vzbudiť si nový ľud len z Mojžiša, tak Mojžiš sa za ľud prihováral, pričom sa prihováral argumentami postavenými na Božích zasľúbeniach z abrahámovskej zmluvy (zo zmluvy zasľúbení uzavretej s patriarchami), a Boh ho vypočul a zmiloval sa na ľudom. Mojžiš bol zároveň prorok. Prorocky predpovedal, že ľud bude neposlušný, nenaplní zmluvu zákona, bude jemu (Mojžišovi) ako reprezentantovi zákona neposlušný, ale že Boh ľudu vzbudí proroka, ktorého budú poslúchať (Deuteronomium 18:15). Toto je proroctvo o Kristovi ako Spasiteľovi a o príchode novej zmluvy. O nahradení zmluvy zákona (starej zmluvy) novou zmluvou, ktorá bude zásadne iná, pod ktorou Boh odpustí hriechy svojmu ľudu a zapíše svoj zákon na ich mysle a srdcia, prorokovali proroci éry starej zmluvy (napríklad Jeremiáš 31:31-33, Ezechiel 36:26-27)[G)]. Toto všetko boli prvky milosti v službe éry zmluvy zákona. Všetky tieto prvky milosti robia zo zákona pestúna vedúceho ku Kristovi a pestúna vedúceho k ospravedlneniu z viery.

Tento historický rozmer zákona ako pestúna nesie v sebe čiastočne aj principiálny rozmer, prečo je zákon pestúnom nielen pre izraelský národ, ale v konečnej miere aj pre všetky ostatné národy. Spolu s izraelským národom ako etnikom boli pod zákon dané ešte dve kategórie ľudí z pohanských národov: nadobudnutí (kúpení) sluhovia (otroci) a pohostíni. Týmto Boh ukazuje, že zákon ako pestún vedúci ku Kristovi vyplní svoju úlohu nielen voči Židom, ale principiálne aj voči ostatným národom a rovnako aj spasenie v Kristovi a nová zmluva tu bude nielen pre Židov, ale aj pre pohanov[G)]. Novozmluvné Písmo toto všetko sumárne opisuje slovami, že Boh je nielen Bohom Židov, ale i pohanov. Keď Boh vyviedol Izrael z Egypta mocami, zázrakmi a divmi a rovnakým spôsobom ich viedol do zasľúbenej zeme, bolo jeho konanie pre okolité národy veľkým svedectvom. Národy videli, že nikto nemá takého Boha ako izraelský národ a nikto nemá taký dobrý, svätý a spravodlivý zákon ako tento vyvolený národ. Toto svedectvo ich malo priviesť k túžbe stať sa súčasťou Božieho ľudu a byť pod takým zákonom. V tomto zmysle zákon aj pre nich (historicky) plnil (respektíve mal vyplniť) úlohu pestúna vedúceho ku Kristovi. Avšak okrem toho stále platilo, že Boh nechal ísť pohanské národy po ich cestách, až kým neprišiel Kristus. Ale zmluvná odplata, daná izraelskému národu pod podmienkou ich poslušnosti zmluve zákona, že budú kráľovstvom kňazov, mala svoju funkciu nielen voči izraelskému národu, ale aj voči okolitým pohanským národom. Izrael ako prostredníncke kňazstvo mal sprostredkovať prístup národov do Božieho kráľovstva. Tým, že Izrael svojou neposlušnosťou zmluvu zákona porušil, nestal sa ani kráľovstvom kňazov, ani nikdy nenaplnil úlohu prostredníka voči národom. Izraelský národ ako fyzické semeno v množnom čísle zasľúbené Abrahámovi v tejto úlohe prostredníka voči okolitým pohanským národom zlyhal, a preto muselo prísť semeno v jednotnom čísle zasľúbené Abrahámovi, Spasiteľ Kristus, aby dokonale naplnil úlohu Prostredníka – a to nielen voči Židom, ale aj voči pohanským národom, aby sa aj hriešnici z pohanov stali Božím ľudom, aby sa naplnilo zasľúbenie, že v Abrahámovi budú požehnané všetky čeľade zeme.

Boží plán mať svoj ľud

Z Božieho slova a z celých dejín národov môžeme vidieť, že sú to dejiny Božej spásy. Je to tak preto, lebo od počiatku má Boh plán mať svoj ľud a tento plán aj realizuje. Na počiatku stvoril Boh človeka na svoj obraz. Človek sa mal plodiť a naplniť zem. Hriechu a smrti nebolo, všetko bolo veľmi dobré. Boh dal človeku vynikajúci priestor na bývanie, planétu Zem a rajskú záhradu. Boh prichádzal do záhrady a mal s človekom obecenstvo. Potom prišiel pád do hriechu, ľudská vzbura, a všetko sa pokazilo. Boh spustil realizáciu plánu spásy ľudstva. Už tam hneď po páde dal Boh človeku zasľúbenie o semene ženy, zasľúbenie o spáse. Boh tento plán spásy realizuje v celých dejinách ľudstva cez zasľúbenia a zmluvy.

Ďalšie zasľúbenie o semene, ktorým je Spasiteľ, dal Boh Abrahámovi. S Abrahámom uzavrel Boh zmluvu zasľúbení, zmluvu postavenú na milosti (pozri publikáciu „Zmluva zasľúbení“, Solas 2017). Účelom tejto zmluvy je docieliť, aby Boh mal svoj ľud, ktorému bude Bohom inak a intímnejšie, ako je Bohom všetkým národom, lebo veď má vládu nad všetkými národmi, keďže stvoril všetkých ľudí a patrí mu celý svet. Boží plán je mať ľud, ktorý mu bude verný, poslušný a bude Boha milovať, uprostred ktorého bude Boh prebývať podobne, ako to bolo v rajskej záhrade. Predobrazom takéhoto ľudu je izraelský národ ako fyzické naplnenie (fyzický predobraz) zasľúbenia abrahámovskej zmluvy o semene v množnom čísle (potomstve). Skutočný (konečný) cieľ, o ktorý Bohu ide, je mať svoj ľud zo všetkých národov, zo Židov i pohanov, telo Kristovo, Cirkev. To je naplnenie zasľúbenia, že v Abrahámovi a jeho semene (v jednotnom čísle, potomkovi – Kristovi – Galatským 3:16) budú požehnané všetky čeľade zeme (všetky národy). Tí, ktorí sú príjemcami týchto požehnaní, sú veriaci zo Židov i pohanov, zasľúbené semeno v množnom čísle (potomstvo, pravý Boží ľud, deti Abrahámove z viery – Galatským 3:29). Tieto zasľúbenia však dôjdu konečného naplnenia až s príchodom Krista a

novej zmluvy.

Medzitým do dejín Božej spásy vojde ešte iná zmluva, nie postavená na milosti, ale na skutkoch zákona – mojžišovská zmluva. Táto zmluva však neruší ani milosť, ani zasľúbenia abrahámovskej zmluvy (Galatským 3:15-19). Je len pridaná. Je takpovediac „prilepená“ k abrahámovskej zmluve. Môžeme to postrehnúť na zmluve, ktorú uzavrel Boh s izraelským národom v Moábskej zemi pred vstupom do zasľúbenej zeme. V tejto zmluve sa ako dva pramienky priadze prepletajú zasľúbenia abrahámovskej zmluvy a prikázania zákona. Moábska zmluva je znovu uzavretím (obnovením a potvrdením) Sinajskej zmluvy, avšak je poprepletaná so zasľúbeniami milosti.

To, čo abrahámovská zmluva sľubuje bez podmienky na základe milosti (vlasť, odpočinok, požehnania, hojnosť atď.), rovnako sľubuje aj Sinajská zmluva, ale len pod podmienkou prísnej skutkovej poslušnosti podľa zákona. A v Moábskej zmluve sa preplietajú zasľúbenia milosti s prikázaniami zákona. Boh prikazuje poslušnosť, avšak prorocky predpovedá neposlušnosť. Boh prikazuje, aby si jeho ľud obrezal srdcia, aby neboli tvrdej šije, a zároveň sľubuje, že on im v budúcnosti obreže srdcia (čo je zasľúbenie príchodu novej zmluvy). Boh prikazuje nehrešiť a zároveň sľubuje, že prikryje hriech svojho ľudu a odpustí (čo je zasľúbenie príchodu novej zmluvy). Zmluva skutkov (zákon, Sinajsko-Moábska zmluva) nenahrádza ani neruší zmluvu zasľúbení, uzavretú s patriarchami Abrahámom, Izákom a Jakobom (abrahámovskú zmluvu). Zmluva skutkov (zákon, mojžišovská zmluva) je pridaná pre prestúpenia. Je pridaná, aby sa stala pestúnom, pestúnom vedúcim ku Kristovi až do času, kým príde plnosť – nová zmluva a Kristus ako to zasľúbené semeno, ako konečný dedič všetkých zasľúbení, cez ktorého sa stávajú dedičmi všetci veriaci, ktorí sú skrze vieru v ňom. Nová zmluva je naplnením abrahámovskej zmluvy. Nová zmluva nahradila zmluvu zákona (mojžišovskú zmluvu skutkov). Tým, že ju nahradila, sa mojžišovská zmluva stala starou, zastarala, stratila platnosť (Židom 8:13).

Takto Boh realizuje svoj plán spásy národov. Najprv dáva cez Abraháma zmluvu zasľúbení postavenú na milosti, ktorá sľubuje Spasiteľa, spásu hriešnikov (kajavších sa a uverivších) zo všetkých národov, a sľubuje príchod novej zmluvy, obriezku srdca, odpustenie hriechov. Do toho vstupuje zmluva skutkov (Mojžišov zákon, Sinajsko-Moábska zmluva) ako prídavok pre prestúpenia až do času príchodu novej zmluvy, pričom táto zmluva skutkov neruší ani nenahrádza (Galatským 3:15-19) zmluvu postavenú na milosti (abrahámovskú zmluvu). Mojžišovská zmluva je pestúnom. S príchodom Spasiteľa je pestún nahradený Otcom a chovanci (nedospelí dediči) sa stávajú deťmi a dedičmi. S príchodom Spasiteľa Krista zmluva skutkov (Mojžišov zákon) zastarie (stane sa starou zmluvou) a skončí jej platnosť (keď sa mení kňazstvo, mení sa aj zmluva, Židom 7:12), pretože je nahradená novou zmluvou, ktorá je postavená na milosti. Nová zmluva je závet, vstupuje do platnosti smrťou Krista. Nová zmluva neruší abrahámovskú zmluvu, je jej naplnením.

Boží ľud novej zmluvy má odpustené hriechy, je ospravedlnený z viery, je Bohu živý, má obrezané srdce, zákon (zákon novej zmluvy, Kristov zákon) mu je zapísaný na myseľ a na srdce. Preto je Boží ľud ľudom verným, poslušným a milujúcim Boha. A Boží plán sa završí v novom nebi a na novej Zemi, keď Boží ľud bude prebývať so svojím Bohom v oslávenom tele vo večnosti a Boh bude večne prebývať uprostred svojho ľudu.

Poznámky:

0) V tomto článku používame latinské označenie Mojžišových kníh.

A) Mojžišov zákon ako zmluva povahy skutkov obsahuje aj prvky milosti. Takýmito prvkami sú: Mojžiš nielen ako prostredník zmluvy skutkov, ale zároveň aj prostredník milosti na odvrátenie Božieho spravodlivého hnevu a trestu (napríklad pri modlárstve so zlatým teľaťom); obetný systém, kde krv zvierat dočasne a opakovane prikrýva hriech až do času, kedy je prinesená dokonalá obeť Božieha Baránka, ktorá definitívne raz a navždy rieši hriech človeka; prostrednícke kňazstvo, ktoré vysluhuje dočasné a opakované prikrývanie hriechu až do času príchodu Veľkňaza (Krista); svätostánok a neskôr chrám, oltár, umyváky atď. a celý obradný systém zákona. Zároveň tieto prvky milosti dopredu poukazujú ako predobrazy na prichádzajúceho Spasiteľa. To však nič nemení na tom, že izraelský národ ako zmluvná strana mojžišovskej zmluvy dostane zmluvné odmeny len a len pod podmienkou poslušnosti a naplnenia celej tejto zmluvy skutkov.

B) Mojžiš je nielen prostredník zmluvy skutkov, ale je aj prostredníkom milosti a záchrany. Boh sa chystá uplatniť zmluvný trest za neposlušnosť zmluve, za porušenie (zrušenie) zmluvy ľudom (izraelským národom). Tým trestom je zahladenie. Boh chce všetok ľud, ktorý vyviedol z Egypta, úplne vyhladiť a vzbudiť si nový ľud z Mojžiša (Exodus 32:10). Mojžiš však prosí o milosť pre ľud, pričom svoju prosbu opiera o zasľúbenia abrahámovskej zmluvy (zmluvy zasľúbení, pozri Exodus 32:13-14). Dôvod, pre ktorý bol Mojžiš úspešný pri „vyrokovaní“ milosti pre ľud, je ten, že abrahámovská zmluva (zmluva povahy milosti), uzavretá s patriarchami (Abrahámom, Izákom a Jakobom) a v istom zmysle aj s ich potomstvom, s izraelským národom (ako fyzickým predobrazom semena v množnom čísle – pozri publikáciu „Zmluva zasľúbení“, Solas 2017), ešte pred uzavretím mojžišovskej zmluvy (zmluvy povahy skutkov), má „vyššiu jurisdikciu“ ako mojžišovská zmluva skutkov. Novozmluvné Písmo to vysvetľuje tým, že mojžišovská zmluva bola pridaná pre prestúpenia, ale nezrušila ani nenahradila abrahámovskú zmluvu (Galatským 3:17-19).

C) Pod novou zmluvou je to presne naopak. Nová zmluva je zmluva povahy milosti (postavená na milosti) na rozdiel od mojžišovskej zmluvy skutkov (Mojžišov zákon). Pod novou zmluvou majú veriaci prístup k Bohu k trónu milosti, aby mohli zažívať Božiu prítomnosť už v časnosti. Je to možné preto, lebo sú zmierení. Majú nové, obrezané, poslušné srdcia. Tvrdá šija (neposlušnosť starého človeka) je odstránená. Veriaci vošli skrze Krista do svätyne svätých.

D) Táto pasáž Písma môže spôsobovať ťažkosti pre štýl, akým je napísaná. Môže evokovať, že spasenie je na základe skutkov a nie na základe ospravedlnenia zo samotnej viery. Podrobnejšie sa tejto téme venujeme v článku „Ospravedlnenie a spasenie „zo skutkov“ v Rímskym 2“, uverejnenom v tomto čísle.

E) Je zvláštne, že Pán Ježiš mu nedal odpoveď po línii „musíš uveriť vo mňa“. Jeho odpoveď je pozoruhodná. Stará zmluva (mojžišovská zmluva skutkov) s príchodom Krista končí, pretože ju Kristus celú naplní, čo sa dokoná na kríži, a má byť nahradená novou zmluvou. Zákon starej zmluvy je Mojžišov zákon, ktorého meritum (podstata) je zhrnuté v desatore prikázaní. Ešte väčším a výsostnejším zhrnutím zákona je zhrnutie desatora do dvoch najväčších prikázaní: Milovať Boha celým srdcom a blížneho ako seba samého (Lukáš 10:26-27). Prečo je to tak? Odpoveď je jednoduchá: Ten, kto miluje blížneho ako seba samého a/alebo Boha celým srdcom, nekradne, necudzoloží, neklame, neškodí, neubližuje, nezneužíva, nekoná nespravodlivo. Ak je schopný dodržať dve najväčšie prikázania, potom nepotrebuje ostatné prikázania desatora. Prvé z dvoch najväčších prikázaní obsahuje (sumarizuje) meritum prvých štyroch prikázaní desatora a vyjadruje vzťah Božieho ľudu k svojmu Bohu. Druhé z týchto najvyšších prikázaní obsahuje (sumarizuje) ostatných šesť prikázaní desatora a upravuje medziľudské vzťahy uprostred Božieho ľudu. Toto je najvyšší zákon, zákon lásky. Tento najvyšší zákon je zároveň meritom a sumárom Kristovho zákona, zákona novej zmluvy. Keď Pán Ježiš odpovedal zákonníkovi, že má dodržať dve najväčšie prikázania, dal mu vlastne odpoveď typu „dva v jednom“, dve obrovské pravdy v jednom. Ak totiž zákonník pochopil odpoveď Pána Ježiša v intenciách mojžišovskej zmluvy, tak pre neho dve najväčšie prikázania znamenali sumár Mojžišovho zákona. Snažil by sa tieto dve prikázania dodržovať a vždy by sa našiel ako priestupník zákona. Zákon by vždy len odkryl jeho hriech, nespravodlivosť a

poukázal by na jeho vinu. Takto by pre neho zákon plnil funkciu pestúna vedúceho ku Kristovi, aby mohol byť ospravedlnený z viery. Kristus, ku ktorému mal zákon ako pestún tohto zákonníka doviesť, však už stojí tvárou v tvár tomuto človeku. Ale je to ešte stále pred donesením obete Božieho Baránka na kríži. Ježišova odpoveď v sebe skrýva oveľa viac. Zákonník to však bude môcť pochopiť až po Golgote, a až z výkladu apoštolov Ježiša Krista. To, čo je zákonníkovi zatiaľ skryté, je novozmluvný zmysel Ježišovej odpovede. Dve najväčšie prikázania sú totiž sumou najvyššieho zákona, zákona lásky, sú kráľovským zákonom (Rímskym 13:8-10; Galatským 5:14; Jakub 2:8), sú meritom (podstatou) a sumou Kristovho zákona, ktorý je zákonom novej zmluvy, zmluvy charakteru milosti. Ak raz zákonník v Ježiša uverí ako v Krista, uverí v jeho vykopiteľské dielo a zástupnú obeť na kríži, Boh mu bude túto vieru počítať za spravodlivosť. Z tejto viery dostane Ducha, prijme nové narodenie zhora, Boh mu obreže srdce a bude žiť nový život, ktorým bude napĺňať najvyšší zákon, zákon lásky. Každý, kto napĺňa tieto dve najväčšie prikázania, bude žiť. Ak niekto bude tieto dve prikázania napĺňať ako vierou ospravedlnený, omilostený znovuzrodený človek, ktorý je pod novou zmluvou, čiže pod milosťou, bude žiť na večné veky. Tieto pravdy ale Pán Ježiš neučil pred svojím ukrižovaním otvorene. Zostávali do veľkej miery skryté. V plnosti a otvorene ich učili až apoštoli Pána Ježiša Krista po Letniciach. Ale aj Pán Ježiš mnohé poodhalil. Nikodémovi odkryl, že ak má byť spasený a prebývať v Božom kráľovstve, musí sa narodiť znova. Zástupom povedal, že skutok, ktorý musia urobiť, je veriť neho (Ján 6:29).

F) Pozri nasledujúci článok „Ospravedlnenie a spasenie „zo skutkov“ v Rímskym 2“.

G) Rovnako ako izraelský národ zastupoval pod zmluvou zákona celé ľudstvo, tak aj zasľúbenie novej zmluvy (Jeremiáš 31:31-33), ktoré je v starej zmluve zasľúbené (ako sa zdá) len Židom, sa konečným spôsobom týka Cirkvi zo Židov i pohanov (teda uverivších zo všetkých národov), čo zreteľne vykladá novozákonné Písmo: „Ale teraz došiel Ježiš natoľko znamenitejšej svätoslužby, nakoľko je aj lepšej zmluvy prostredníkom, ktorá je uzákonená na lepších zasľúbeniach. Lebo ak by tamtá prvá bola bývala bezúhonná, nehľadalo by sa miesto druhej. Lebo karhajúc ich hovorí: Hľa, idú dni, hovorí Pán, a uzavriem s domom Izraelovým a s domom Júdovým novú zmluvu, nie podľa zmluvy, ktorú som učinil s ich otcami toho dňa, keď som ich pojal za ruku, aby som ich vyviedol z Egyptskej zeme, lebo oni nezostali v mojej zmluve, a ja som si ich nepovšimnul, hovorí Pán. Lebo toto je smluva, ktorú uzavriem s domom Izraelovým

po tých dňoch, hovorí Pán: Dám svoje zákony do ich mysle a napíšem ich na ich srdcia a budem im Bohom, a oni mi budú ľudom. A nebudú viacej učiť každý svojho blížneho a každý svojho brata hovoriac: Poznaj Pána! Lebo ma budú všetci znať, od malého z nich až do veľkého z nich. Lebo budem milostivý ich neprávostiam a na ich hriechy a na ich bezzákonné skutky viacej nespomeniem. Tým, že hovorí novú, vyhlásil prvú za zastaralú. A to, čo zastarieva a starne, je blízke zániku“ (Židom 8:6-13). Konečný Boží plán celý čas bol a je, že „dom Izraelov a dom Júdov“ v skutočnosti, v pravom zmysle slova, je „Cirkev zo Židov i pohanov“, „Boží ľud (Božia domácnosť) novej zmluvy“, čoho izraelský národ bol len fyzickým tieňom a predobrazom. Aby fyzický tieň a predobraz nahradilo konečné naplnenie, musela nová zmluva nahradiť starú, pretože izraelský národ bol ako národ (Boží ľud predobrazne) ustanovený mojžišovskou zmluvou, zatiaľ čo pravý Boží ľud (Cirkev) je ustanovený novou zmluvou. A Mojžiša ako prostredníka starej zmluvy musel nahradiť Kristus ako prostredník novej zmluvy.

Použité pramene:

1) Peter J. Gentry: The Covenant at Sinai, The Southern Baptist Journal of Theology, 12(3):38-63 (jeseň 2008)

2) Peter J. Gentry: The Relationship of Deuteronomy to the Covenant at Sinai, The Southern Baptist Journal of Theology 18(3):35-57 (jeseň 2014)

3) John G. Reisinger: Tablets of Stone (2004), New Covenant Media, USA, v českom preklade Kamenné dosky, Zápas o duši, Praha 2009

4) Ján Šichula: Božie zmluvy a Boží zákon, Solas číslo 19, leto 2013.